№ 166

„Фактически констатации“ на Московското съвещание[1] за тактиката на БКП след 9 юни 1923 г.

Москва, 6 септември 1925 г.

Въз основа на изнесените факти в конференцията на партийните дейци (август 1925 г.) по девети юни, септемврийското въстание, следсептемврийския период и априлския атентат, конференцията прави следните фактически констатации:

I. ПО ДЕВЕТИ ЮНИ.

1. Решението на 9 юни е взето единодушно от ЦК на партията и е било впоследствие също така единодушно потвърдено от юлския партиен съвет. От привлечените със съвещателен глас в партийния съвет са се изказали против К.Янков и Хр. Халачев.

2. ЦК е дошъл до това решение, изхождайки от своята погрешна оценка на фактическото вътрешно и международно положение в момента на преврата, а не въз основа на резолюциите на партийния съвет от януари и април 1925 г.

3. В противовес на оценката на ЦК, на 9 юни са се вдигнали на въоръжена борба против преврата значителни маси или са били готови да се вдигнат, очаквайки паролата за това от ЦК (Плевенско, Шуменско, Пазарджишко, Карловско, Айтоско, Русенско, Варненско, Г. Оряховско, Търновско. В известни места самите партийни камитети са дали парола за действие (Пловдив, Карлово, Айтос, Килифарево, Малко Търново и др.).

4. Телеграмата на ИККИ за участие на Партията в борбата против преврата е получена от ЦК на 14 юни, след като движението против преврата е било ликвидирано.

5. Подадената до плевенските другари телеграма от Луканов не е нито обсъждана, нито решавана от ЦК. Действията в Плевен са били прекратени окончателно след получаването на въпросната телеграма.

6. И след изричното осъждане от страна на ИККИ тактиката на ЦК на 9 юни, той е продължавал да я поддържа и даже дава нареждане до организациите да [я] изяснят и обосноват пред партийните членове и пред масите

II. ПО СЕПТЕМВРИЙСКОТО ВЪСТАНИЕ.

1. През време на партийния съвет през юли 1923 г. ЦК е констатирал, че откритата криза около властта ще се резреши чрез въоръжено въстание. Един твърд курс на въстание, обаче, той възприема едва в началото на август, вследствие на което късно се започва и съответната подготовка.

2. Масовите арести на 12 септември засягат ЦК само в лицето на неговия политически секретар Кабакчиев, който бе арестуван. Всички други членове на ЦК остават на свобода като нелегални. От важните сътрудници на ЦК (с оглед на въоръженото действие) бива арестуван само др. К. Янков, ръководител на Военния отдел.

3. До 15 септември членовете на ЦК остават без непосредствени връзки

помежду си, макар и някои от тях, между които и организационният секретар Т. Луканов, поотделно да са във връзка с местния комитет в София. Луканов, както твърди, е отправил на 13 септември от името на ЦК писмен протест до Министерския съвет против арестите и написал позив против правителствена провокация и настоявал да се проведе в София масова стачка, (което не е било известно на другите членове на ЦК)[2]. Той не е взел инициативата за събиране на заседание поне Политбюро на ЦК, за да се обсъди създаденото положение и се вземат съответните решения по по-нататъшното развитие на борбата. Взетото по-рано решение, щото в случай на подобен удар срещу партията двама или трима от ръководните членове на ЦК да бъдат веднага събрани на едно място, за да се обезпечи едно постоянно ръководство на акцията, не е било изпълнено.

4. Заведущият връзките на партията във вътрешността и зад граница член на ЦК Н.Пенев не само не се свързва веднага с партийния секретар и с другите членове на ЦК, но и остава в пълна неизвестност до 20 септември.

5. Масовата политическа стачка на 14 септември и протестният митинг в София се провеждат от Синдикалния комитет, местния работнически съвет и местния парт[иен] комитет. На тяхното решение да се продължи с още 24-часова стачка, за да се увлекат по-широки работнически маси, партийния секретар Луканов се е противопоставил.

6. Първото заседание на ЦК след арестите стана на 15 септември вечерта. То се свиква от отделни членове на ЦК, а не от партийния секретар. В това заседание присъстват Т.Киркова, А. Иванов, Т. Луканов, Ив. Манев, Г.Димитров и към края на заседанието Т. Петров. Присъства и Д. Гичев. Отсъстват В. Коларов, когото не успели да доведат, Д.Благоев – тежко болен. След обстойните обсъждания решава се: създаденото от масовите арести положение в страната и възбудениено сред масите води неизбежно към въоръжено въстание; да се проведе в цялата страна масова политическа стачка и да се разширява започнатото протестно движение с увличане в него колкото е възможно по-големи маси. Преминаването към въоръжено действие ще се реши допълнително. Да се изпратят веднага куриери, които да предадат на организациите това решение, да бъдат готови за въоръжено действие и чакат паролата за това, като същевременно куриерите се осведомят и за конкретното положение в отделните места.

След вдигане на заседанието донасят записка от Коларов, смисълът на която е: „Необходимо е немедлено[3] и решително действие".

От изнесените в конференцията факти се установява, че горното решение в такава форма е получено в Пловдив, Стара Загора, Враца, Софийски окръг.

7. След арестите в София пристигат специални пратеници на организациите от Врачанско, Пловдивско, Самоковско, Пернишко, Горно-Джумайско и другаде, за да получат нареждания от ЦК. Всички считат, че трябва да се пристъпи към въоръжено въстание и настояват в срещите си с В. К[оларов] и Г. Д[имитров] за даване от ЦК такава парола.

8. Ив. Недялков съобщава, че македонците искат среща с ЦК. Възлага се на 16 септември на Т. Петров да се срещне с тях. Той съобщава, че Арс. Йовков заявил, какво Т. Ал[ександров] оттегля направената по-рано пред Кабакчиев декларация в смисъл, че ако комунистите се опитат да свалят Цанковото правителство, ще срещнат против себе си македонската организация. Сега македонската организация, в случай на въстание, няма да се намеси, а ако се установи работни-

ческо-селско правителство, ще го признае. За доказателството на това свое държание, македонците дават известно количество значки от ВМРО, с които се легитимират техните хора пред властите и имат право за свободно движение.

9. В. К[оларов] и Г. Д[имитров] на 16 септември, след преценката на положението, решават да предложат на ЦК да се даде парола за въоръжено въстание на 22 септември и за тая цел нареждат да се свика заседание на ЦК на 18 септември вечерта. Определеното заседание, обаче, не се състоява поради неидването на Луканова, комуто не могло да се съобщи, на Т. Петров, който бил болен и др. Тогава В.К[оларов] и Г. Д[имитров] правят своето предложение в писмена форма, за да бъде съобщено на другите членове на ЦК и дават своето писмо на него. Те са съвещават и с членовете на техническата комисия Ив. Генчев и Д. Гичев. На другия ден сутринта Т. Петров получава писменото предложение с молба да го занесе и на Луканова. След срещата си с последния, Т. Петров съобщава, че той лично е съгласен, че Луканов е против, но заявил щом болшинството взема такова решение, той се подчинява. Съобщава още, че Ант. Иванов и Ив. Манев тоже са съгласни с предложението. Констатира се, че болшинството от членовете на ЦК са се изказали за даване парола за въстание на 22 септември. Нарежда се да изпратят същия ден куриери да занесат в провинцията паролата, а за Русе да замине лично членът на ЦК Ив. Манев [4]. Съгласно изработения по-рано план, определя се временното централно ръководство на въстанието да бъде във Врачанско и се нарежда да се приготвят за там на В. К[оларов] и Г. Д[имитров] на другия ден.

Сведенията показват, че куриерите навсякъде са успели да предадат паролата своевременно.

10. На 19. IX. се получава писмо от ЦК на Младежкия съюз, в което то настоява пред ЦК веднага да даде парола за въстанието и заявява, че ако той продължава да се колебае и бави даването на паролата, ще се образува отделен военен революционен комитет, който ще направи това. П. Ис[кров] е подписал писмото при особено мнение в смисъл, че въпросът трябва да се обсъди съвместно с ЦК на партията.

11. След разпращането на някои от куриерите и заминаването на Манева за Русе, И. Г[енчев] съобщава, че Т. Л[уканов] е решително против даването на парола, иска да се спрат куриерите и заявява, че болшинството на ЦК не е дало съгласието си за въстание. На срещата си с Г. Д[имитров] на 19. IX. той заявява същото.

Предвид на това, В. К[оларов] и Г. Д[имитров] отлагат своето заминаване и решават да се свика заседание на ЦК за 20. IX. Заседанието става в присъствието на: Т. Л[уканов], Ант. И[ванов], Н. П[енев], В. К[оларов] и Г. Д[имитров] (членовете на ЦК) и д-р Пашов, Т. А[танасов], И. Г[енчев] и Д. Г[ичев] (от техническата комисия). Луканов се обявява против даването на парола за въоръжено въстание, защото е убеден, че ще се дойде до поражение и защото счита, че партията ще може да излезе от кризисното положение и без въоръжена борба. Н. Пенев поддържа съображенията на Т. Л[уканов], но счита, че вече не може да има връщане назад. Всички други се обявяват – за. Съобщава се, че и заместниците членове на ЦК Г.Попов и Юрданов са за, а Д.Благоев – против.

Установява се, че болшинството на ЦК е за даването на парола за въоръжено въстание на 22. IX. Потвърждава се, че централното ръководство ще се намира първоначално във Врачанско и че за там ще заминат В. К[оларов] и

Г.Д[имитров]. Политическото ръководство в София се възлага на Т. Петров, А. Иванов и Т. Луканов, последния от които отказва, но впоследствие заяви, че се подчинява на решението. Определения по-рано акционния комитет за София ще действа под ръководството на тази тройка.

12. На 21 сутринта В. К[оларов] и Г. Д[имитров], придружени от Г. Генов и Агънски, заминават за Врачански окръг през Петроханския проход (а не през Араба-Канак, както по-рано е било наредено). Полицейските постове в с. Надежда (край София) и в Петрохан не правят никакви спънки, когато по шосето през Араба-Канак в същия ден са били взети най-строги мерки за залавянето на „червения автомобил", с който се е предполагало, че ще пътуват. Очевидно е имало предателство, което не е успяло само поради промяната на маршрута. Същия ден към 2 часа казаните другари пристигат до с. Вършец, спират вън от селото, в което влизат на смръкване и се свързват с вършецките другари. Генов заминава за Враца, а Агънски заедно с шофьора на автомобила биват арестувани към 11 часа вечерта и закарани във Враца. Укрити добре, В. К[оларов] и Г. Д[имитров], избегнали ареста, макар и да са били търсени най-щателно от полицията през целия ден на 22 септември. На другия ден, след цялостното заемане на властта във Вършец, В.К[оларов] и Г. Д[имитров] се отправят да се свържат с въстаници във Фердинандско, по пътя подпомагат вдигането на селата и ...* На 24 сутринта са били при ...* край Берковица ...* и отиват във Фердинанд, дето вземат участие в ръководството на въстанието. На 26 септември към обед Берковица пада в ръцете на правителствените войски.

13. На 21. IX. подир обед биват арестувани повечето членове на акционния комитет, когато са били на съвещание. Д. Гичев загива, а Пашов (ранен в престрелката) успява да избяга. В числото на арестуваните попадат и членовете на ЦК А. Иванов и Н. Пенев. Остават на свобода (строго нелегални) от ЦК Т.Петров, Т. Луканов, Т. Киркова, и Ив. Генчев и Пашов от акционния комитет, но без връзка помежду си. Нов акционен комитет не се създава. Същата вечер и на другата сутрин биват предприети нови масови арести в София. Оръдията на Слатинския редут, господстващи над града, намиращи се в ръцете на наши войници, се оказват вдигнати.

Както арестуването членовете на акционния комитет, така и вдигането на оръдията, очевидно са резултат на предателство, неизяснено още конкретно и напълно.

Направените опити от наши другари да бъде изолирана София са незначителни и безрезултатни, а на пристигналите към София въстанали групи Ив. Генчев и Хр. Халачев са дали нареждане да не действат и да се върнат по местата си.

III. ПО СЛЕДСЕПТЕМВРИЙСКИЯ ПЕРИОД.

1. След поражението на Септемврийското въстание намиращите се зад граница членове на ЦК наред със собствените си грижи за възстановяването и ориентирането на партията и образуването на временното ръководство, са потърсили и интервенцията на ИККИ, както за изясняването на бъдещите задачи на партията, така и за установяването на един временен ЦК до свикването на партийната конференция. Партийната линия се установява с януарската резолюция 1924 г. по българския въпрос[5], а съставът на ЦК се определя както следва: Ст. Димитров (политически секретар), Вл. Димчев (организационен секретар и ръководител на военна работа), Драгой Коджейков (ръководител на синдикалната работа), Ив. Недялков (печата), Яко Доросиев (секретар на Софийската организация), Т. Пет-

ров и Д. Константинов, П. Искров (Мл. Съюз). Задграница: В. К[оларов] и Г. Д[имитров]. Изпълнително бюро: Ст. Д[имитров], Вл. Д[имчев] и Я. Доросиев. Заместители: Исаков, Манев, Д. Хаджидимов и др. При определянето състава на ЦК се изключват ликвидаторските и десничарски елементи, а се поставят такива другари, които възприемат септемврийската тактика на партията и имат известен партиен и организаторски опит за ръководството на партията.

Тоя състав на Временен ЦК е претърпял изменения вътре, поради отказа на Димчева и Коджейкова да участват в ЦК.

Витошката партийна конференция напълно самостоятелно е определила състава на редовния ЦК на партията.

2. ЦК по важните политически и тактически въпроси е получавал необходимите директиви от ИККИ. Специално по четите, терора и акциите, и необходимостта да се обърне най-сериозно внимание върху масовата политическа акция. Има от ИККИ няколкократни конкретни и изрични указания и предупреждения до ЦК, които последният своевременно е получавал (решението от юли 1924 г. и др.) Отношението към масовата политическа акция, към професионалното движение, към македонското движение, към буржоазната опозиция, към курса на въстанието и неговите възможности е изяснено пред ЦК специално и в писмо на В. К[оларов] и Г. Д[имитров] от юли 1924 г.[6], което навреме е получено и разглеждано от ЦК

3. ЦК макар и заявявайки своето съгласие с даваните директиви, фактически е допуснал, особено от началото на 1925 г., съществени отклонения от тях, които отклонения и доведоха до развилия се през пролетта ултралевичарски уклон.

Вече в началото на 1925 г. се дава възможност да надделее тенденцията за прехвърляне центъра на тежестта върху четническите действия и терора. Когато в партийния орган бр. 2 и отчасти бр. 3 открито се обявява четничеството за прямо пакостно за партията и революционното движение, допуска се да се наложи схващането на К. Я[нков], който твърди, че четите се явяват живите сили на класовата борба през тоя период и трябва да се поддържат. От една страна ЦК публикува декларация, която определя като задача на партията разгаряне масови борби под лозунгите за сваляне правителството на Цанков и за непосредствените искания на масите, а от друга се допуска на ВО да разпраща окръжни за подготвяне през април разширено четническо движение, терор и ексове.

4. Четническото движение се развива по следния начин:

1) Най-напред се появи чета в Сливенско – Бинкос, състояща от *нелегални* анархисти и комунисти. След провалянето четата в Бинкос от нея се отделиха в отделна чета нашите другари, без да се проявяват като чета[7].

2) Четата на Г.Янчев от различни елементи в Малко Търново. Тя скоро стана популярна. За овладяването ѝ се изпрати Т. Грудов с малка група другари, също *нелегални*[8].

3) Четата на М. Ганев – в Хасковско, чисто разбойническа, състояща се от 3 човека.[9]

4) Четата „Хр. Ботев" от нашите другари – Хасковско. Създаде се по нареждането на ВО. Тя се сля впоследствие с М. Ганевата чета.

5) Четата на анархиста Икономов в Панагюрско се състоеше от *нелегални*

анархисти и комунисти. Биде пратен там Кискинов с няколко наши *нелегални другари.* Впоследствие се раздели на три – с Кискинов, с Ципорков и с Кузо[10].

6) Брациговската чета, състояща се от наши *нелегални* другари[11].

7) В Старозагорско – от нашите *нелегални* другари. Не се прояви. Превърна се в организационни тройки.

5. Убийства, извършени по решение на ЦК, са три – на прокурора Димчев, на агент-провокатора Кузинчев, на македонеца сговорист Н. Милев, на началник обществ[ена] безопасност в Пловдив (несполучливо) и на началник об[ществена] безопасност в Бургас (също несполучливо). В провинцията по решение на местните ръководства, без знанието на ЦК са извършени няколко десетки убийства при стълкновения с властите или над опасни полицаи и др. органи на властта, застрашаващи на местата наши организации или другари.

6. Ексове в цялата страна са станали по нареждане на централата на ВО или с негово одобрение и всякога със знанието на ЦК:

1) гара Каяли 600 000 лв с нападение;

2) Софийска митница 1 500 000 лв. с нападение;

3) Павликенската поща 100 000 лв с нападение;

4) Казълагачката[12] народна банка 1 200 000 лв дадени на КП от касиера.

7. След случая с „Русалка" (26 март 1924 г.)[13], след загиването на Я. Доросиев[14] и опита за самоотстраняване на Ив. Манев[15] след разкриването от властта на повечето членове на ЦК, вместо да реконструира политическия център, Военният център влиза всецело в неговата роля и както съобщава сам К. Янков в писмото си от 10 април, всички съобщения, декларации, възвания и пр. от името на ЦК се издават от ВО; разпореждането за образуване на нов ЦК бива отменено от Военния център и като политическо бюро остават да действат само К. Янков и Т.Павлов.

8. ЦК не е уведомил нито задграничните си членове, нито ИККИ и БКФ за съществуващите в неговата среда тактически различия и разногласия по отделните въпроси. Само организационният секретар Ст. Димитров заявява, че често не бил съгласен с болшинството на ЦК. Но той обяснява, че не е съобщавал във Виена и Москва за разногласията, защото смятал това за длъжност на политическия секретар, толкоз повече, че този принадлежал към така наречената от Ст. Д[имитров] левичарска група в ЦК, която била болшинство. Ст. Д[имитров] според собствените му думи, бил третиран от болшинството като десничар и за да не бъде обвинен в десничарство и да не създава фракционност в ЦК, не настоявал на своите мнения по спорните въпроси, когато те не споделяни от болшинството.

9. Задграничните членове от своя страна не са се погрижили, чрез едно партийно списание или по друг път, да бъде цялата партия известена за даваните политически директиви, да има пълна яснота тя по важните политически и тактически въпроси и да бъде повече в състояние да се противопостави срещу опасните отклонения и увличания.

IV. ПО АТЕНТАТА.

За пръв път въпросът за атентата е бил разглеждан в ИБ на ЦК към края на декември 1924 г. при следните обстоятелства: по това време било внесено в черквата на склад известно количество взрив. К. Я[нков] съобщил, че може, като се убие началникът на обществена безопасност, или някой друг сговорист, който

би могъл да събере при опелото му в черквата между другите всички по-главни лица, служещи в обществена безопасност, да се устрои в черквата с тоя взрив атентат, който да умъртви всички присъстващи. Тъй ще се унищожени всички лица, които държат в себе си нишките на започналите вече разкрития на партийния апарат и ще имаме възможност няколко месеца да се преорганизираме и спасим партията от по-нататъшното ѝ разкриване. А вън от туй в противния лагер ще се внесе уплаха и смут. Ив. Манев се противопоставил, поради това, че тоя голям атентат ще даде повод на Югославия, под предлог, че България не може сама да се управлява, да я окупира. Ст. Дим[итров] поддържал, че тоя атентат би бил отлично начало на очакваното въстание. Но тъй като той ще бъде с големи последствия, ако се предприеме като изолиран акт, за извършването му е наложително да се иска съгласието и на ИККИ. Взело се единодушно решение да се продължи техническата подготовка на атентата (внасяне още взрив и пр. и следене лицето, което трябва да се убие), та ако един ден се вземе решение за извършването му, безразлично с какви цели, да бъде всичко предварително готово.

Когато Ст. Д[имитров] излиза от България, на 19 януари[16], К. Я[нков] му напомнил да не забравя да постави въпроса за атентата „горе". На другата вечер Ст. Д[имитров], научил за готвени от властите масови преследвания и убийства, заявил на Минков, че когато във връзка с това ЦК ще реши въпроса за атентата, да счита и неговия глас за. По тоя повод изглежда, К. Я[нков] в едно от последните си писма пише, че освен него за тероризма вероятно ще бъде Ст. Д[имитров].

В края на януари във Виена Ст. Д[имитров] съобщава на Г. Д[имитров] за проектирания атентат и за решението на ИБ и му искал мнението. Г. Д[имитров] отговорил, че атентатът ще предизвика намесата на Югославия и той не бива да става, щом не сме решени веднага след него да пристъпим към въстание. Тоя отговор е съобщен от Ст. Д[имитров] в София и от там е известено, че е получен. В края на февруари Ст. Д[имитров] съобщава за атентата и на В. Коларов в Москва, който отговорил, какво не е никога сигурно, че така замислен атентат може да успее напълно, а вън от това ще последват страшни репресии от страна на властта. В. К[оларов] след това праща до ЦК специално писмо[17] по тероризма, в което и изказва решителното противопоставяне на ИККИ против тероризма. Това писмо е получено в София. Ст. Д[имитров] след разговора на тая тема с В. К[оларов] е писал в София за своето огорчение от неизползуване убийството на Вълчо Иванов[18] за масов протест и раздвижване, че поради това напразно даваме жертви и че това показва колко неподготвени сме ние за въоръжено въстание. Според думите на Ив. Генчев, който е преписвал това писмо във Виена и го е пратил в София, дето също е било получено, в него е имало и думите: „тука (Москва) са против голямата работа" (атентат). Ст. Д[имитров] не си спомня да е писал това.

През март 1925 г., в учредения по-рано революционен съд при ЦК[19], състоящ се от представител на ЦК – Я. Доросиев, на ЦК на БКМС – В. Червенков и на Централната ВО – Ив. Минков е бил разгледан въпросът за атентата. Ив. Минков е поддържал, че атентатът трябва да се извърши, Я. Доросиев се е противопоставял, а В. Червенков се колебаел, а впоследствие се присъединил към Ив. Минков. Ив. Минков на 15. III. предава на ръководителя на терор[истическа] група Д. Златарев [20], че въпросът за атентата е решен положително и че трябва да се извърши вече, като се убие час по-скоро Начев [21]. Между 15. III. и 26. III. Я.Доросиев и Ив. Манев, членове на ИБ на ЦК са изказали за убийството на Начев, но против атентата. Веднага след убийството на Яко Доросиев, Ив. Манев съобщава

на Т. Павлов [22], че е съгласен да се извърши атентатът. След „Русалка" ВО дава нареждане да се извърши атентатът, вече с цел да се избият министрите и др. сговористки деятели, за да се унищожи кабинетът, като за тая цел се убие, при невъзможност Начев, който и да било друг подходящ сговорист. Т. Павлов, който след „Русалката" става член на ИБ на ЦК, се солидаризира с К. Я[нков] за атентата. Когато е станало известно за убийството на генерал Георгиев [23], Ив. Манев и П. Искров, които знаят, че то ще бъде последвано от атентат в черквата, съобщили веднага на К. Я[нков] и Т. Павл[ов], че те се противопоставят на атентата. Това станало известно и на Д. Златарев.

6. Ден или два преди атентата К.Я[нков изпратил] съобщение на Т.Павлов да бъде готов за издаване легален вестник, което показва неговото убеждение, че атентата ще предизвика една благоприятна за партията политическа промена.

7. Вечерта след атентата К.Я[нков] и Ив.Минков приготвили от името на ЦК една писмена декларация за редакциите на вестниците, приблизителното съдържание на която било:

а) ако фашистите и властта започнат избиване, ще срещнат отпора на БКП;

б) ако журналистите подстрекават към отмъщение и убийства, ще понесат отговорността за това;

в) БКП е готова да се откаже от въоръжената борба ако получи възможност легално да съществува и се бори както по-рано.

Правейки горните фактически констатации, конференцията на партийните дейци счита за необходимо да се продължи събирането и изучаване на факти, свързани с дейността на БКП през разглеждания период, за да се получи пълна и точна картина в това отношение.

ЦДА, ф. 3 Б, оп. 4, а.е. 143, л. 168–170 б, 171-177. Копие. Машинопис. Ръкописни поправки и допълнения от Г. Димитров и Ст. Димитров.

---

* Не се чете (ръкописен текст).

[1] Поради невъзможността да се проведе партийна конференция, която да направи оценка на събитията от юни 1923 – април 1925 г. и да набележи новата политическа и тактическа линия, в Москва в края на юли – началото на септември 1925 г. се провежда съвещание на БКП (т.с.). Участват членовете на ЦК Г. Димитров, В. Коларов, Ст. Димитров, Г. Генов и Ив. Генчев, представители на българските полиемигранти в СССР (Г. Михайлов, Р. Аврамов, П. Георгиев, Т. Луканов, Ив. Орманов и др.), и като представител на ИККИ – Д. Мануилски. Изнасят се конкретни факти за събитията, свързани с преврата на 9 юни 1923 г., септемврийското въстание и атентата. Въз основа на тях съвещанието приема документ, озаглавен „Фактически констатации".

[2] Думите в скоби в текста на документа са зачертани.

[3] *русизъм* – незабавно.

[4] Ив. Манев трябваше да вземе непосредственото участие в ръководството на въстание в Русе.

[5] Вж док. № 63.

[6] Вж „БКП, Коминтернът и македонският въпрос. (1917–1946)". т. I, С., 1998, док. № 107.

[7] През август на 1924 г. по нареждането на ЦК Сливенската чета се реорганизира и получава задача да организира приемане на оръжие от базите на Черноморското крайбрежие. За войвода на четата е избран завърналият се от СССР Янко Андонов. През зимата на

1924 г. за войвода на четата е издигнат областния военен началник Владимир Зографов (Филип), а за подвойвода Я. Андонов.Сливенската чета е разбита през май 1925 г.

[8] Т. Грудов – известен комунист от Странджанския край, след като излиза през пролетта на 1924 г. от затвора, получава задание да организира чета в Странджанския край. ОК на БКП определя Т. Грудов за войвода на четата. Скоро след това Грудов с група нелегални комунисти успява да се свърже с нелегалната група на Г. Янчев. На общото събрание групите решават да се обединят. За ръководител на четата е избран Т. Грудов, за подвойвода Г. Янчев. От края на септември и началото на октомври 1924 г. четата на Грудов започва почти ежедневна бойна дейност. През целия период на своето съществуване четата овладява около 20 села, където установява, макар и за кратко време, работническо-селска власт. Тя пленява повече от 50 войници, стражари и др. В края на 1924 г. четата на Т. Грудов емигрира по тактически съображения (малка, не разполага с оръжие и боеприпаси), разчитайки на завръщане в България през пролетта на 1925 г.

[9] Митьо Ганев в 1921 г. създава малка нелегална група. Тя се занимава главно с отмъщения и извършване на експроприации над селките чорбаджии. Вземайки парите им, М. Ганев ги раздава на бедните селяни. През април 1924 г., когато БКП се заема с организиране на четническото движение, на М. Ганев е предложено групата му да се присъедини към Хасковската чета с войвода Ради Делев. М. Ганев приема предложението и е избран за помощник войвода по бойната работа. Става член на БКП. Проявява добри командирски качества. След като Хасковската чета нараства до 25 души, тя е разделена на две групи. Войвода на едната става М. Ганев. Действа в Първомайско, Асеновградско и Пловдивско. През пролетта на 1925 г. част от четата на М. Ганев по нареждане на Окръжния комитет на БКП в Хасково (повече от 100 души) емигрира, но част от четниците начело с М. Ганев решава да остане в страната. На 22 срещу 23 юни те са предадени и обкръжени от полицията край с. Светлина, Хасковско. М. Ганев, умиращ от многобройните рани, се самоубива.

[10] През май 1924 г. по нареждане на ЦК на БКП от Югославия се завръщат политическите емигранти Йордан Кискинов, Димитър Христев и др. и получават задача да създадат чета в Средногорието. Те установяват връзка с Й. Ципорков, Ф. Кривошийски, Ат. Крантов и др. и в края на май и началото на юни полагат основи на Средногорската чета. По-късно към нея се присъединяват нелегалните Ил. Чобалигов от с. Карамусал (сега Виноградец), Пазарджишко, М. Станков от с. Долна Василица (тогава сборно село от отделни махали, сега не съществува), Ихтиманко, Кузо Йосифов от с. Долна баня, Ихтиманско и др. В началото на август 1924 г. към тях се прикъединява Стрелчанската група. Така се оформя Средногорската чета начело с Й. Кискинов. По-късно за войвода е избран Й. Ципорков. Разбита от полицита през май 1925 г.

През октомври 1924 г. една група от 4 четници начело с Мирко Станков се отделят от Средногорската чета и отиват да зимуват в Ихтиманските села. По-късно те се обособяват в самостоятелна чета, наречена Долнобанската чета, с войвода М. Станков и подвойвода Кузо Йосифов.

[11] Брациговската чета се оглавява от Крум Патърчев (Максим).

[12] *Сега* – Елхово.

[13] На ул. „Русалка“ се намира нелегалната квартира на Военния център на БКП. На 26 март тази квартира е разкрита от полицията.

[14] Я. Доросиев загива в престрелка с полицията на 26 март 1925 г.

[15] Вж док. № 161, бел.6.

[16] Ст. Димитров заминава за Москва за участие в Петия пленум на ИККИ.

[17] Вж док. №.158

[18] Вълчо Иванов – член на ЦК на БКП, през февруари 1925 г. арестуван от сътрудници на Третата разузнавателна секция на Военното министерство, откаран в казармите на Първи пехотен полк, където подложен на инквизиции и умъртвен през нощта на 11 срещу 12 февруари 1925 г.

[19] Специална наказателна тройка (ЧЕКА) е сформирана през есента на 1924 г., скоро след разгрома на левицата на ВМРО. В нея влизат С. Димитров (от ЦК на БКП), Ив. Минков (от ВО) и В. Червенков (от ЦК на БКМС). След заминаването на Ст. Димитров за Москва неговото място в ЧЕКА се заема от Я. Доросиев (член на ЦК на БКП).

[20] Димитър Златарев замества на този пост М. Фридман поради раняването му и излизането от строя.

[21] Полк. Вл. Начев – началник на Обществена безопасност.

[22] След провала на нелегалната квартира на Военния център на ЦК на БКП на ул. „Русалка" 3 на 26 март 1925 г. Т. Павлов поема функции на политически секретар на ЦК на БКП.

[23] Коста Георгиев – зап. генерал, активен участник в 9-то юнския преврат, депутат от Демократическия сговор, председател на Софийската организация на Демократическия сговор, секретар на Софийския клон на дружеството на запасните офицери, член на комисията, решаваща въпроси за смъртни присъди на комунистите. Убит на 14 април 1925 г., около 20 ч., от комунисти Ат. Тодовичин и Ж. Динов с цел да се използва опелото за извършването на атентата и убийството наведнъж на много дейци от Демократическия сговор. Отчитайки общественото му положение и заслугите, които има, се предполага, че в храма ще присъстват видни политици, обществени и военни лица, включително и цар Борис.

№ 167

Писмо на В. Коларов и Г. Димитров до Й. В. Сталин и Н. И. Бухарин относно резултати от разследване на атентата в катедралата „Св. Неделя"

22 януари 1926 г.

т.т. Сталину, Бухарину

По поводу покушения в Софийском соборе (16 апреля 1925 г.) допрашивали (*были расспрошены*)* всех оставшихся в живых лиц, которые могли иметь какое-либо отношение к нему или знать что-либо о нем, за исключением т. Тодора Павлова, который до сего момента находится в тюрьме.

Из проведенной анкеты с положительностью установлено:

1. Членами ЦК к моменту покушения состояли: Коста Янков, София; Иван Манев, София; Тодор Павлов, София; А. Б.[1] – аноним, не раскрытый властями, София; Станке Димитров, Москва; Георги Димитров, Москва; Васил Коларов, Москва; (М. N. – (не раскрыт властями) в тюрьме)[2]; Х. Y.[3] – (аноним, не раскрыт властями), София, заместивший убитого Хаджидимова в сентябре 1924 г.; В. Г.[4] – аноним нераскрытый), София, заместитель убитого Яко Доросиева 26 марта 1925 г.

Из них членами Исполбюро ЦК до 26 марта 1925 г. состояли: К. Янков, Яко Доросиев и Иван Манев. После 26 марта было образовано новое бюро в составе: Т. Павлов, А. Б. и В. Г. К. Янков все время был руководителем Военного отдела.

2. Вопрос о покушении формально не был внесен в ЦК на рассмотрение и решение. Он был поднят К. Янковым в Исполбюро ЦК (К. Янков, Ив. Манев, Станке Димитров) в конце декабря 1924 г., но решение по нему было отложено